

*Кольчак А. В., Борніштейн Є. Р.
Університет Ушинського
м. Одеса*

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФІЇ

Етимологія слова "людина" має три групи значень у різних культурах: грецьке *anthropos*, що йде або від *anōatpein* (погляд, закинутий угору), або від кореня *ani-antos, anteo, antros* (у змісті "квітуче лице", "променистий погляд"); латинське *-uideo*, що підкреслює тілесно-матеріальний аспект людини. Буття людини – це процес становлення людини і зв'язаний з відтискуванням його природних границь, що обумовлено буттям і усвідомленням самого себе.

Вже в античний час Протагор (480-410 до н.е.) осмислював буття людини і виразив його сутність у формулі: "Людина є міра всіх речей: існуючих, що вони існують, і не існуючих, що вони не існують" [1]. Аристотель (384-322 до н.е.) визначив людину як суспільно-політичну істоту. Р.Декарт (1596-1650) визначив буття і сутність людини через мислення – "Думаю, отже, існую", тобто як мислячу субстанцію. Його співвітчизник Б.Паскаль (1623-1662) також вважав, що мислення і є те основне, що суттєво характеризує буття: "Людина є мислячий очерет. Усе наше достоїнство укладене в думці. Не простір і не час, яких ми не можемо заповнити, піднімають нас, а саме вона, наша думка" [1, с.123].

За К. Марксом, людина – це тварина, що створює знаряддя праці, а свідомість є властивість, що сформувалася в результаті трудової діяльності. Екзистенціалізм бачить буття людини в його суб'єктивному переживанні. Теологія християнства й ісламу вважає, що буття людини задане Богом.

Особистість – це синтез біологічного і соціального в людині, результат її духовного і морального розвитку. В найзагальнішому вигляді розвиток особистості можна визначити як процес входження людини в нове соціальне середовище та інтеграцію в нього як результат цього процесу [4, с.7].

Сучасна наука спирається на вже наявні положення і погляди на особистість як об'єкт наукового дослідження факторів її формування. Вчені філософи, соціальні психологи, антропологи і представники інших областей знання намагаються розглянути досягнення науки в цьому напрямку і класифікувати концепції (підходи, конструкти, напрямки і т.д.) в розумінні особистості і виявленні факторів формування типів її поведінки. Так, у сучасній соціально-філософській зарубіжній науці класифікуються такі підходи до розуміння особистості, як соціогенетичний, біогенетичний, психогенетичний та ряд інших. Представники соціогенетичного напрямку (Е.Торндайк, Б.Скіннер, У.Доллард, К. Левін та інші) намагаються пояснити особливості особистості виходячи зі структури суспільства, способів соціалізації, взаємин з оточуючими людьми. Керуючись такою концепцією, вчені розробили і відповідні теорії формування особистості: теорія соціалізації, теорія навчання, теорія ролей та ін. Кожна з цих теорій пояснює соціальну поведінку особистості, виходячи з замкнутих в собі властивостей навколишнього середовища, до якої людина повинна адаптуватися. При цьому часто зовсім не враховуються об'єктивні, суспільно-історичні умови життя людини.

Наприклад, можна розглянути соціогенетичний підхід, зокрема теорію соціалізації. Відповідно до цієї теорії, людина народжується біологічною істотою і стає особистістю лише завдяки впливу соціальних умов життя. Представники іншої концепції цього підходу – теорії навчання вважають, що життя індивіда, його відносини, поведінка обумовлюється, підкріплюється навчанням, засвоєнням певної суми знань і навичок. Ще одна концепція даного підходу – теорія ролей (У.Доллард, К. Левін та ін.) виходить з того,

що суспільство пропонує кожній людині набір стійких способів поведінки (ролей), які визначаються її соціальним статусом. Ці ролі накладають відбиток на характер поведінки особистості, її відносини з іншими людьми [5, с. 333].

Безумовно, кожна з цих концепцій розглядає багато варіантів поведінки особистості, однак, не завжди враховується при цьому рівень психічного, інтелектуального розвитку та соціального стану особистості, що робить висновки вчених не завжди достовірними і використовуваними на практиці.

Представники біогенетичного підходу в основу розвитку особистості і формування типів її поведінки ставлять біологічні процеси дозрівання організму. С. Холл, наприклад, вважав, що розвиток особистості в згорнутому вигляді повторює стадії розвитку суспільства. Інший представник біогенетичного підходу Е. Кречмер виводив типи особистості і її поведінки з особливостей будови тіла людини.

Серед цих напрямків виділяється також психогенетичний підхід, представники якого не заперечують значення ні вроджених задатків, ні довкілля, ні навчання, проте на перший план висувають розвиток психічних процесів. В рамках цієї концепції виділяється психодинамічна орієнтація, представники якої (Е. Еріксон) пояснюють поведінку особистості через емоції, потяги і інші позараціональні компоненти психіки.

В середині минулого століття особливо популярною була концепція когнітивістської орієнтації, представники якої (Ж. Піаже, Д. Келлі та інші) віддавали перевагу розвитку інтелектуально-пізнавальної сфери психіки особистості. Ще один напрямок у психогенетичному підході складала представники персонологічної орієнтації (Е. Шпрангер, А. Маслоу та ін.). Їх увага акцентувалася на розвитку особистості в цілому, від чого, на їхню думку, залежить її поведінка, в тому числі і девіантна [5, с. 334].

Слід зазначити, що певна увага проблемі формування особистості, її поведінки приділялася в соціальній філософії та психології так званого радянського періоду. Однак і серед цих вчених не було єдиної думки, але зате накопичено певний досвід інтерпретації розгляду сутності особистості, мотивів і чинників формування відхилень у поведінці і т.д.

Проблему особистості розглядали С.Л. Рубінштейн, Л. С. Виготський, Б. Г. Ананьєв, К. А. Альбуханова-Славська, А. Н. Леонтьєв, А. В. Петровський, В. В. Мясищев, К. К. Платонов, Д. Н. Узнадзе та багато інших. Б. Г. Ананьєв, наприклад, розглядав особистість в єдності чотирьох сторін: 1) людини як представника біологічного виду; 2) в онтогенезі і життєвий шлях людини як індивідуума; 3) людини як неповторну особистість; 4) людини як частини всього людства [3, с. 63].

З біологічної точки зору людина представляється як вищий етап еволюції живих істот. Однак однолінійна та прогресуюча біологічна еволюція людської істоти, як зазначає В. П. Алексєєв, сьогодні розцінюється як примітивна і безповоротно застаріла еволюційна модель [2, с. 141]. Нинішня людина, стверджують інші філософи, є істота, позбавлена органів захисту і нападу, зі слабкими органами чуттів, це – «неспеціалізована тварина», що живе в штучному середовищі проживання і погано почуває себе за її межами, тоді як всі тварини добре пристосовані до навколишнього природного середовища. Тому в якості компенсації своїх природних недоліків, людина розвинула здібності свого інтелекту, ставши працюючою людиною, здатною до вільної, творчої особистості.

Як стверджували багато філософів, проблема особистості в філософії – це перш за все питання про те, яке місце займає людина в світі, ніж вона фактично є і ким вона може стати, які межі її вільного вибору і соціальної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аблеев С.Р. История мировой философии. Учебник. – М.: Астрель, 2005. – 414 с.
2. Алексєєв В.П. Становление человечества / В.П. Алексєєв – М.: Политиздат, 1984. – 462с.

3. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
4. Боринштейн Е. Р. *Личность: ее языковые ценностные ориентации* / Е. Р. Боринштейн, А. А. Кавалеров. — Одесса : Астропринт, 2001. — 164 с.,
5. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма и отклонения / Бреслав Г. М.. – М.: Педагогика, 1990. – 140 с.

*Лузанова О. С.
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків*

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розвиток сучасного суспільства залежить від рівня професійної підготовки фахівців з економіки та управління. Тому система освіти повинна бути орієнтована на підготовку висококваліфікованих і компетентних кадрів, здатних працювати в інформаційному просторі, конкурентноздатними та мобільними. Організація творчої діяльності студентів має велике значення, оскільки майбутній фахівець має володіти певною гнучкістю мислення, що дозволяє винаходити найбільш ефективні способи розв'язання проблем у будь-якій галузі економіки і виробництва.

Розкрити особливості формування творчого мислення у студентів економічних спеціальностей у сучасній вищій освіті взято за мету даного дослідження.

Для студентів економічних спеціальностей найбільшої актуальності набуває розвиток таких якостей, як гнучкість і швидкість. Саме наявність даних якостей дозволяє студентам легко освоювати основи дисциплін, а так само є необхідною складовою їх майбутньої професійної діяльності. Розвиток творчого мислення дає можливість виробляти у студентів такі якості, як компетентність, емпатію, вміння встановлювати контакти і без втрат дозволяти можливі конфліктні ситуації в професійній діяльності, вміння швидко реагувати на мінливі умови і знаходити адекватні шляхи виходу з тих чи інших професійних або життєвих ситуацій.

У різних джерелах поняття «творчість» має різні трактування. На думку В.А. Роменця, саме у творчості простежуються можливі вияви індивідуальності людини. Творчість невід'ємно пов'язана з творчим продуктом, що є складовою творчого процесу. Л.С. Виготський розглядав творчість як створення нового. Відомий психолог С.Л. Рубінштейн зазначав, що творчі здібності формуються у процесі оволодіння людиною необхідними для її професійної діяльності знаннями та вміннями. Інший психолог Д. Пойа виділив у процесі творчості такі етапи: а) складання плану, що дано і що шукаємо; б) складання плану пошуку невідомого; в) здійснення плану; г) перевірка знайденого розв'язку.

Творче мислення допомагає виходити зі складних ситуацій, виділятися серед оточуючих і домагатися більшого, ніж люди, що діють за стандартним алгоритмом. Творче мислення – це найважливіша адаптаційна властивість людини, що підвищує його шанси на успіх. Творче мислення – це різновид мислення, що дозволяє створювати якісно новий продукт або приймати оригінальні рішення. Творче мислення пов'язане зі здатністю людини бачити світ трохи по іншому, розрізняти можливості і перспективи там, де інші б нічого не помітили.